

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Факультет/інститут факультет психології та соціальної роботи
Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ (П.І.Б.)
_____ 2019 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Психофізіологічні методи дослідження та експертизи з використанням
поліграфа
(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти освіта дорослих (післядипломна освіта)

Спеціальність 053 - Психологія
(код і назва спеціальності (тей))

2019 рік

Розробник: к.пед.н., доц.кафедри соціальної допомоги та практичної психології Ласунова Світлана Валеріївна

Навчальна програма затверджена на засіданні Вченої ради ФПСР ОНУ імені І.І.Мечникова

Протокол № 1 від "27" серпня 2019 року

Декан ФПСР

_____
(підпис)

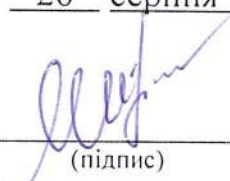
Дунаєва Л.М.

_____
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) факультету психології та соціальної роботи:

Протокол № 1 від "26" серпня 2019 року

Голова НМК

_____
(підпис)

Кременчуцька М. К.

_____
(прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Денна (вечірня) форма навчання</i>	<i>Заочна (дистанційна) форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 6 годин – 180 залікових модулів – 5 змістових модулів – 5 ІНДЗ* – <u> </u> <u> </u> (вид завдання)	Галузь знань <u>05 - Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>053 Психологія</u> (код і назва) Спеціалізації: <hr/> (назва) Рівень вищої освіти: <u>Освіта дорослих</u>	Нормативна / за вибором (ВНЗ/студента)	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		<i>Семестр</i>	
		<i>Лекції</i>	
		36 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		36 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		108 год.	
		у т.ч. ІНДЗ*: - год.	
		Форма підсумкового контролю: <u>Виконання практичного завдання</u>	

* – за наявності

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Мета курсу підвищення кваліфікації «Психофізіологічні методи дослідження та експертизи з використанням поліграфа» полягає у формуванні у слухачів курсу сучасних уявлень про інструментальні методи виявлення нещирої поведінки та методи розпізнавання і оцінки кривих поліграм; ознайомленні слухачів із основними видами тестових методик для поліграфного опитування; формуванні навичок роботи із комп'ютерним поліграфом та навиків розпізнавання різновидів протидії поліграфологічному дослідженню; засвоєнні правил оцінки та обрахунку поліграм та складання експертних висновків.

Завдання курсу:

- сформувати уявлення про інструментальні методи виявлення нещирої поведінки;
- опанувати фундаментальні теоретичні засади судової психофізіології;
- сформувати сталу систему наукових категорій і понять, за допомогою яких у судовій психофізіології описується фактологічне різноманіття проявів реакцій на стимули різної значущості;
- сформувати навички практично застосовувати загальнонаукові принципи психофізіологічного дослідження для виявлення у людини приховуваної інформації;
- ознайомити із особливостями проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа та принципами забезпечення відповідних організаційних умови проведення психофізіологічного дослідження, незалежно від змісту та об'єму завдань, що підлягають вирішенню;
- ознайомити слухачів з основними видами тестових методик поліграфного опитування;
- ознайомити слухачів із правилами оцінки та обрахунку поліграм;
- сформувати практичні навички та вміння роботи з відповідним програмним забезпеченням;
- сформувати практичні навички та вміння застосування відповідних тестових методик, складання тестових опитувальників;
- відпрацювати навички інтерпретування одержаних даних та складання експертних висновків на основі отриманих результатів;
- сформувати навички розпізнавання різновидів протидії поліграфологічному дослідженню.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни слухач курсу повинен:

1. Проводити аналіз взаємозв'язку, ролі і місця пам'яті, уваги, емоцій, установок та інших психічних процесів в механізмах психофізіологічного дослідження неправдивої поведінки.

2. Вміти розробляти зміст, методологію та проводити психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

3. Кваліфіковано формулювати питання різних типів (перевірочні, контрольні, нейтральні) відповідно вимог завдання та логічного принципу методики, що застосовується. Правильно оцінювати та використовувати їх функціональну відмінність і тактику застосування при складанні тестів поліграфологічної перевірки.

4. Володіти основними методиками (тестами) проведення опитування з використанням поліграфа, правильно підбирати і застосовувати методики відповідно завдань дослідження та індивідуально-психологічних особливостей обстежуваної особи.

5. Проводити аналіз і оцінку даних, зареєстрованих в ході проведення психофізіологічного дослідження із використанням поліграфа.

6. Ухвалювати рішення та складати висновок фахівця за результатами дослідження.

Володіти методикою вибіркового вивчення реакцій у поліграмі.

7. Дотримуватися обов'язкових етапів підготовки та проведення процедури дослідження із використанням поліграфа.

8. Застосовувати методики превенції протидії дослідженню або - у разі виявлення ознак протидії (психологічної, психічної, фізичної, фізіологічної та фармакологічної) з боку досліджуваної особи з метою спотворення природної динаміки своїх фізіологічних реакцій - тактики викриття протидії.

9. Використовувати знання особливостей правового регулювання застосувати поліграф у сфері адміністративних і трудових правовідносин. Володіти основами знань криміналістики.

10. Володіти методологією проведення скринінгових досліджень із застосуванням поліграфа.

11. Володіти методологією виконання психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа під час службових розслідувань.

12. Володіти методологією проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа у кримінальних справах.

13. Володіти навичками вирішення типових задач, які можуть бути поставлені перед поліграфологом.

3. ПРОГРАМА КУРСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФУ: ІСТОРІЯ, ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КОНЦЕПЦІЇ ДЕТЕКЦІЇ ДОСТОВІРНОСТІ ПОВІДОМЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тема 1. Історія інструментальної детекції нещирості

Становлення поліграфології як науково-практичного напрямку. Історія розвитку поліграфології у світі. Становлення поліграфології в Україні.

Тема 2. Етичні засади діяльності поліграфолога. Вплив суспільної думки на роботу спеціалістів у галузі детекції нещирості. Суб'єктивізм в роботі поліграфолога. Моральний кодекс поліграфолога.

Тема 3. Теорії детекції достовірності повідомленої інформації. Основні теорії та концепції детекції достовірності повідомленої інформації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ДЕТЕКЦІЇ ДОСТОВІРНОСТІ ПОВІДОМЛЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тема 4. Природа виникнення реакції. Слово як фізіологічний фактор. Природа виникнення реакції під час поліграфної перевірки. Роль свідомого і підсвідомого у виникненні реакції. Слово як фізіологічний фактор. Мотиваційна теорія виникнення реакції. Експерименти О.Р.Лурії.

Тема 5. Закономірності лінійності/не лінійності реагування організму на зовнішні подразники. Поняття і суть лінійності/нелінійності реагування організму на зовнішні подразники. Вимоги до організації проведення обстеження. Абсолютні та відносні медичні обмеження у проведенні поліграфних обстежень.

Тема 6. Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні. Канали грудного та черевного дихання. Канали грудного та черевного дихання. Інформативні ознаки, артефакти. Ознаки протидії. Кріплення датчиків на обстежуваного.

Тема 7. Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні. Канал шкіряної реакції - тонічна і фазична складова. Канал шкіряної реакції - тонічна і фазична складова. Інформативні ознаки, артефакти. Ознаки протидії. Кріплення датчиків на обстежуваного.

Тема 8. Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні. Канал артеріального тиску: класичний та оклюзний спосіб виміру. Канал артеріального тиску: класичний та оклюзний спосіб виміру. Інформативні ознаки, артефакти. Кріплення датчиків на обстежуваного.

Тема 9. Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні. Канал тремору. Канал тремору. Типи датчиків виявлення механічної протидії. Канал вимірювання відмінностей потенціалу шкіри голови. Інформативні ознаки, артефакти. Кріплення датчиків на обстежуваного.

Тема 10. Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні. Канал фотоплетизмограми. Канал фотоплетизмограми. Пульс. Типи датчиків. Інформативні ознаки, артефакти. Кріплення датчиків на обстежуваного.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ТА МОДИФІКОВАНІ ПРИЙОМИ В МЕТОДИЦІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФУ

Тема 11. Ключові моменти підготовки тестового опитувальника. Тестові батареї.

Підготовка до проведення поліграфного обстеження. Загальні передумови проведення спеціальних психофізіологічних досліджень із використанням поліграфа. Види тестів і питання методики виявлення прихованої інформації. Тест на знання невідомого рішення. Тест на знання відомого рішення. Тест перевірки версій.

Тема 12. Складання тестів з метою розкриття та розслідування злочинів.

Опитувальники для діагностичних бліц-тестувань. Опитувальник класичного тестування зі стандартним набором блоків.

Тема 13. Передумови, попередження та викриття офісної злочинності. Загальний, «класичний» алгоритм опитувальника, призначеного для проведення службового розслідування. Алгоритм опитувальників для проведення службового розслідування у випадку, якщо колективу відомо/невідомо, що відбулося. Алгоритм опитувальника для проведення службового розслідування, у ході якого перевіряється одержана/надана інформація.

Тема 14. Складання тестів з метою проведення скринінгів.

Аналіз сучасних підходів до формування тестів скринінгу. Скринінг кандидатів на службу, навчання. Скринінг діючих співробітників.

Тема 15. Підготовка до проведення поліграфологічного опитування.

Підготовка до проведення поліграфологічного опитування. Збір інформації, робота із замовником поліграфного опитування.

Тема 16. Передтестова бесіда.

Види та призначення бесід, які проводяться під час поліграфологічного обстеження. Основні завдання передтестової бесіди. Небажані дії поліграфолога при проведенні передтестової бесіди. Призначення аудіовізуальної діагностики у поліграфному обстеженні.

Тема 17. Міжтестова бесіда та післятестова бесіда

Обґрунтування доцільності та основне призначення міжтестової бесіди. Аналіз практики використання між тестової бесіди. Виділення основних вимог до проведення міжтестової бесіди. Правила проведення післятестової бесіди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА, АНАЛІЗ ПОЛІГРАМ, КРИТЕРІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Тема 18. Експертна оцінка та аналіз поліграм. Загальний вигляд поліграм. Встановлення значимих реакцій. Аналіз поліграм. Критерії прийняття рішення.

Тема 19. Протидія поліграфній перевірці. Види протидії поліграфній перевірці. Способи попередження протидії поліграфній перевірці.

Тема 20. Типові помилки поліграфологів. Типові помилки поліграфологів. Попередження невірних висновків поліграфологів.

Тема 21. Психологічні знання в роботі поліграфолога. Базові психологічні знання в роботі поліграфолога. Використання патопсихологічних знань у діяльності поліграфолога.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ПРАКТИКУМ РОБОТИ З ПОЛІГРАФОМ

Практичне заняття 1. Відпрацювання навичок формулювання питань різних типів (перевірочні, контрольні, нейтральні) відповідно вимог завдання та логічного принципу методики, що застосовується.

Практичне заняття 2. Відпрацювання навичок володіння основними методиками (тестами) проведення опитування з використанням поліграфа, правильного підбору і застосування методик відповідно завдань дослідження та індивідуально-психологічних особливостей обстежуваної особи.

Практичне заняття 3. Відпрацювання практичних навичок роботи на поліграфах різних виробників.

Практичне заняття 4. Відпрацювання навичок аналізу та оцінки даних, зареєстрованих в ході проведення психофізіологічного дослідження із використанням поліграфа.

Практичне заняття 5. Відпрацювання навичок проведення скринінгових досліджень із застосуванням поліграфа.

4. СТРУКТУРА КУРСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна (вечірня) форма					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовний модуль 1. <i>Психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфу: історія, загальні положення та концепції детекції достовірності повідомленої інформації</i>	30	6				24
Змістовний модуль 2. <i>Психофізіологічні та психологічні засади інструментальної детекції достовірності повідомленої інформації</i>	30	12				18
Змістовний модуль 3. <i>Традиційні методи та модифіковані прийоми в методиці психофізіологічного обстеження із застосуванням поліграфу</i>	30	18				12
Змістовний модуль 4. <i>Експертна оцінка, аналіз поліграм, критерії прийняття рішення</i>	30		12			18
Змістовний модуль 5. <i>Практикум із роботи з поліграфом</i>	60		24			36
Усього годин	180	36	36			108

5. САМОСТІЙНА РОБОТА

Види самостійної роботи:

1. Вивчення літератури і конспекту лекцій.
2. Підготовка до групових занять.
3. Самостійна робота з літературою.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин очне/заочне
1	Розвиток теорії та практики поліграфічних досліджень. Сучасні дослідження в сфері судової психофізіології.	20
2	Оперативні техніки підвищення надійності тестів	4
3	Можливості аналізу динаміки значущості стимулів під час тестування.	4
4	Види тематичного спілкування поліграфолога	8
5	Особливості проведення поліграфічних досліджень за кримінальними справами	6
6	Особливості проведення судових психологічних експертиз із застосуванням поліграфу	18
7	Теорія та практика альтернативних підходів до тестування, модифікованих прийомів у практиці поліграфологічного тестування.	24

8	Аудіовізуальна психодіагностика особистості. Ознаки акцентуацій особистості	24
	Всього	108

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Викладання та вивчення навчального матеріалу здійснюється у вигляді лекцій, практичних занять, групових та індивідуальних консультацій, самостійної роботи слухачів курсів.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль - усне опитування, доповіді, участь у дискусіях та обговореннях.

Підсумковий контроль – виконання практичного завдання з тестування на поліграфі.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	Відмінно	зараховано
85-89	B	Добре	
75-84	C	Задовільно	
70-74	D		
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Алексеев Л.Г. Психофизиология детекции лжи. Методология [Текст] / Л.Г. Алексеев.- М., 2011. - 108 с.
2. Варламов В.А. Детектор лжи. 2-е изд. – М.ПЕР СС – Пресс, 2004. – 252с.
3. Варламов В.А. Углубленные кадровые проверки / В.А.Варламов, Г.В.Варламов, Н.М.Власова и др. – М: «Русичи», 2003. – 385с.
4. Делікатний С.К. Використання поліграфа в діяльності ОВС: навч.-метод.посіб./С.К.Делікатний, Ж.Ю.Половнікова.– К.: РВВ МВС України, 2001. – 109с.
5. Коровин В.В., Н.Ю. Азарова – «Полиграф: обзор современных методик США», в 2-х частях и приложение – Москва, 2015.

6. Молчанов А.Ю. Общая теория полиграфных проверок, 2-е изд. / А.Ю.Молчанов, А.Ю.Бабилов. - М.: ООО «МАИЛ», 2017. – 232с.
7. Молчанов А.Ю. Скрининг. Способы повышения достоверности результатов психофизиологических исследований / А.Ю.Молчанов. – М.: ООО «МАИЛ», 2016. – 244с.
8. Молчанов А.Ю., Бабилов А. – Общая теория полиграфных проверок – Москва, 2014 – 232с.
9. Морозова Т.Р. Алгоритм створення опитувальників, призначених для поліграфного обстеження /Т.Р.Морозова/ Актуальні проблеми психології: психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. - Т.Х. – Вип.7. - С.287-294.
10. Морозова Т.Р. Методика проведення міжтестової бесіди при поліграфному обстеженні/Т.Р.Морозова// Актуальні проблеми психології: зб.наук.праць Інституту психології Г.С.Костюка АПН України. - К., 2009. – Т.ХІ. – Ч.4. – С.348-358.
11. Морозова Т.Р. Перспективи використання поліграфа у кадровому забезпеченні антитерористичної діяльності /Т.Р.Морозова//Проблеми загальної та педагогічної психології: зб.наук.праць Інституту психології Г.С.Костюка АПН України. - К., 2006. – Т.VIII. – Вип.4. – С.230-234.
12. Морозова Т.Р., Моцонелідзе І.О., Моцонелідзе Д.З. Використання комп'ютерних поліграфів у кадровій роботі органів і підрозділів внутрішніх справ України: навч.-метод.посіб.; за ред.І.П.Красюка. – К.: Атіка, 2006. – 120с.
13. Оглоблин С.И., Молчанов А.Ю. Инструментальная детекция лжи: академический курс. – Ярославль: Ньюанс, 2004. – 464с.
14. Половникова Ж.Ю. Полиграф в структуре безопасности ккоммеоческих предприятий /Ж.Ю.Половникова, С.К.Деликатный//Вестник полиграфолога. - 2008. - №4. – С.2-8.

Додаткова:

1. Азарова Н.Ю. Полиграф: обзор современных методик США. Часть 1. Алгоритмы формирования стандартизированных тестов [Текст] / Н.Ю. Азарова. - М.: Изд-во «КДУ», 2014. - 198 с.
2. Азарова Н.Ю. Полиграф: обзор современных методик США. Часть 2. Виды экспертного анализа получаемых данных [Текст] / Н.Ю. Азарова. - М.: Изд-во «КДУ», 2014.- 152 с.
3. Акопов Г.В. Психология сознания: Вопросы методологии, теории и прикладных исследований [Текст] / Г.В. Акопов. - М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2010. - 272 с.
4. Александрук Г.А. СQT: практическое пособие для специалистов [Текст] / Г.А. Александрук. - Липецк: Изд-во «Гравис», 2014. - 160 с.
5. Алесковский С.Ю. нетрадиционные аспекты криминалистического изучения личности: учеб.пособ./С.Ю.Алесковский, Я.В.Комиссарова. - Алматы: АЮ-ВШП «Эдилет», 2006. – 188с.
6. Варламов В.А., Варламов Г.В. Противодействие полиграфу и пути его нейтрализации [Текст] / В.А. Варламов, Г.В. Варламов. М.: Изд-во «ПЕРСЭ-Пресс», 2005. - 192 с.
7. Греченко Т.Н. Психофизиология [Текст] / Т.Н. Греченко. М.: Изд-во «Гардарика», 2013. 358 с.
8. Данилова Н.Н. Психофизиологическая диагностика функциональных состояний [Текст] / Н.Н. Данилова. - М.: Изд-во московского университета, 1992. - 192 с.
9. Олдер Фрай. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи. Санкт-Петербург. Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 г. – 286 с.

10. Печенюк А.Н. – Исследование отдельных вопросов применения полиграфа – Ч.1 – М.: Издательство «Спутник +», 2013. – 107с.

11. Свободный Ф.К. Судебная психологическая экспертиза информированности личности о расследуемом событии [Текст]: учебное пособие / Ф.К. Свободный. - Барнаул: Изд-во ААЭП, 2015. - 180 с.

12. Холодный Ю.И. Применение полиграфа при профилактике, раскрытии и расследовании преступлений (генезис и правовые аспекты): моногр. / Ю.И.Холодный. – М.: изд.дом «Мир безопасности», 2000. – 160с.